

BULHARSKÁ KRONIKA
Z LET 1296—1413

Roku 6804 (=1296) pozvedl se z východní země, z pohorí řečeného Efra jakýsi Otman, původem z izmaelského rodu, a napadl obyvatele Karmianu. Ustavičně se s nimi bil a potýkal a porážel je i obyvatele Charslanu, takže postupně přišel i do země Aidinovy, do Filadelfie a do Malainy, a všechny tyto země vyplnil a zmocnil se jich. I zemřel pak Otman, když se dožil třiceti let.

Jeho následovníkem byl jeho syn Orchan a ten začal ještě více bojovat: Vedl války a podmaňoval si země, až přišel k řeckým zemím, kde je město Brusa, a obklíčil město svým vojskem a vypálil jeho okolí a spolu se svými synem Amoratem Velikým se ho zmocnil a usadil se tu jako ve své rezidenci. A po nemnoha dnech umřel roku 6870 (=1362) i Orchan.

I zůstal tento mladý Amorat a byl bujný a velice se ozbrojil proti Bulharům a vyprošoval si od Řeků přechod přes moře, ale bylo mu v tom bráněno množstvím korábů a lodí, (jejichž posádky) Kantakuzénos dobře živil a pečoval o ně, aby hlídaly brod u Gallipole. Amorat však, jak jsme řekli, potřeboval dostat se přes moře. Když Kantakuzénos viděl, že nemůže živit lidi na lodích, protože se nedostávalo chleba a také vepřového masa a rovněž pokladnice se každý den vyprazdňovala a nedostávalo se také dukátů a stříbra, rozmysli si to a poslal k bul-

harskému carovi Alexandru do Trnova, aby pomohl s lidmi na lodích, kteří měli hlídat brod. Avšak Bulharé, když to uslyšeli, se Řekům vysmáli a urazili je, protože se dotkli nejen jich, ale posmívali se i jejich ženám a markám, a poslali je zpět s prázd-

nou. Když to uviděl Kantakuzénos, velmi se zarmoutil a poslal /posly/ i k pánům srbským — Urošovi a despotovi Uglešovi, a králi Vlkášinovi, aby mu pomohli s lidmi na lodích. Ale ti, když to vyslechli, se Řekům vysmáli a urazili je, a nejeze si z nich tropili žerty, ale posmívali se i ženám a markám a poslali je zpět s prázdnu. Když to uslyšel Kantakuzénos, velmi se zarmoutil a nevěděl, co má dělat. Tehdy poslal Kantakuzénos k carům bulharským i k pánům srbským a řekl jim: „Nechtěli jste nám pomoci, ale nakonec se budete kát.“ Oni to však nepochopili, ale řekli: „Jestliže na nás přijdou Turci, budeme se jim brát.“ Kantakuzénos se dohodl s Amoratem a přisáhali si a vzájemně si odevzdali listiny, které se zachovaly až dodnes, že Turci navždycky neuškodí v ničem Řekům ani Romani ani Makedonii. Turci slibili, že se tak stane. A Kantakuzénos povolil Turkům přejít přes Gallipolis.

I přešel Amorat, syn Orchanův, s Turky roku 6834 (=1326) a vydali se proti Sredci. Shromáždilo se bulharské vojsko, s ním pak i syn Alexandrův Asen a utkali se v boji a zabili Asena a zahynulo mnoho z Bulharů. I shromáždili se Bulharé opět (v čele) s Michailem, synem Alexandrovým, a toho také (Turci) zabili a velmi plenili a vedli množství lidu na Gallipolis.

Kantakuzénos, když panoval dvacet pět let, zemřel. A když dorostl v dospělého může Kalojoannés, vstoupil roku 6845 (=1337) na trůn svého otce. I měl Kalojoannés dva syny: Andronika a cara Manuela. Andronikos se dohodl s Amoratovým synem Čelebim Velikým, že /ten/ zabije svého otce Amorata a Andronikos že zabije svého otce Kalojoanna. Uslyšeli o tom společně car Kalojoannés i Amorat. Amorat zajal Čelebino a vyloupil mu oči, stejně tak car Kalojoannés zajal svého syna Andronika a vyloupil mu oči. I vládli společně oba, Amorat a car Kalojoannés v míru a ve velké lásce.

I pozvedl se opět Amorat, aby šel buď proti Bulharům nebo proti Uglešovi. Když se to dověděli Ugleša a král Vlkášin, shromáždilo se množství srbského vojska z Dalmácie a z Tra-

vunie, protože Ugleša a jeho bratr král Vlkašin došli až do města Sěru. Tehdy přišlo spolu s Amoratem i mnoho Turků, rozpoutal se velký boj a nastalo strašné krveprolítí na řece Marici. Turci velmi křičeli, a protože se Srbové dali na útěk, zabili na řece Marici Uglešu i krále Vlkašina a oba společně zahynuli roku 6879 (=1370), dne 26. září. A Turci se zmocnili mnoha zajatců a převeďli je přes Gallipolis.

Před tímto událostmi však, roku 6870 (=1362) 17. dne měsíce února, zemřel trnovský car Alexander a carství se ujal car Šišman, Alexandrův syn. I poslal k němu Amorat, aby mu dal svou sestru za ženu, a on, třebaže nechťší, dal (mu) svou sestru, carevnu Keru Tamaru.

Když panoval v Carihradě Kalojoannés Paleolog, Turci přestoupili přísahy, kterými se zavázali Řekům, přivlastnili si město Gallipolis a vesnice z jeho okolí, zmocnili se Makedonie a začali bojovat tak, jak se jim to hodilo. Jako strážce brodu postavili své lodi a vyhnali Řeky a poslali je do jejich domovů.

Car Kalojoannés zemřel roku 6880 (=1372), když panoval třicet pět let, a vlády se ujal jeho syn Manuel Paleolog. Tehdy se shromáždilo velké množství Turků, dali se na pochod a začali si podmaňovat země a města a plnit je. Ovládli také i Amoreu až k Babylónu a při návratu odtud se zmocnili Drače až po Dalmácii a ovládli celou arbanaskou zemi, zatímco (vojenské) síly křesťanů byly bezmocné a nebyl nikdo, kdo by se jim postavil na odpor.

Po několika letech se pak vydali proti srbské zemi a tam se rozpoutal boj, v němž jich bylo zabito převeliké množství, bezpočetné vojsko, a nastalo krveprolítí, takže se vyplnilo, co je v Pismu: „Bože, přišly do tvé svatyně národy a poskvrnily chrám svatosti tvé, obrátily Jeruzalém v bídnou chatrč, daly mrtvá těla tvých služebníků za pokrm ptákům nebeským, těla svatých tvých šelmám zemským.“ (Ž 78, 1—2)

Tehdy pak kterýsi velmi chrabrý z vojínů, zvaný Miloš, jako když kdysi svatý Dimitrij napadl krále Skyvioana a probodl ho kopím, sotvaže přišel do Soluně, tak i on probodl bezbožného Amorata a vyvrhl kopím jeho vnitřnosti a jeho přenečistou duši.

Turci zabili Lazara, knížete srbského, roku 6897 (=1389) v měsíci červnu.

I ujal se Bajazid království svého otce Amorata, podrobil si i srbskou zemi a stanovil, aby platili daň a aby dávali vojsko a aby s ním chodili /do boje/ a aby despota Štěpán vládl na otcovském trůnu Srbům.

A po nemnoha dnech se znovu pozvedlo převelké množství Turků a vydali se proti obyvatelům Valachie pod vojevůdcem Mirceou a došlo k velkému boji, takže mnoho vybraných Turků padlo přičiněním silných a také křesťanských pánů, mezi nimiž byl Konstantin Dragaš a král Marko. Tak nesčíslné množství kopí bylo zlámano, že nebylo vidět vzduch pro množství střel, že krvavá řeka tam nemohla téci pro množství lidských mrtvol, takže sám Bajazid se polekal a utekl. Avšak některého z vůdců ustanovil, aby v této zemi vládl, když Mircea utekl do Uher. I sám Bajazid se pak chtěl dát na útěk a překročit Dunaj. Postavil strážce po celém brodu řeky Dunaje. Jal pak bulharského cara Šišmana a zabil ho roku 6903 (=1395), 3. dne měsíce června. Také se zmocnil bulharské země a ustanovil v ní své správce, a to po celé zemi bulharské.

Po nemnoha letech, roku 6905 (=1396), se pozvedl uherský král Zikmund, shromáždil všechny západní vojenské síly: totiž krále, knížata, pány i kardinály, mocné i svobodné lidi, a krátce řečeno, velké množství pánů, z nichž jedni /přišli/ po souši, druzí pak po Dunaji s množstvím korábů a lodí, takže ani vodu nebylo vidět pro množství korábů. Král se pak dal, jak jsem řekl, okázale cestou po souši a představoval se v lesku mnoha zlata a perel a zbraní a železného kování. Když přeplul Dunaj, sestupoval po Dunaji k dolním zemím a sotva přišel do bulharské země proti městu Nikopoli, připlulo z Benátek a z Carihradu třicet lodí a stály pod Nikopoli a vyčkávaly, aby se jí zmocnily. Bezbožný Bajazid shromáždil množství svých Izmaelitů, kolik jen se jich naskyřlo z východních zemí, a pak spěchal, aby se záhy strážil se západními /vojenskými/ silami. Když se přiblížili Turci, vůbec nečekali, ale hned se dali do boje. Nastala velká bitva, krveprolítí a pád mnoha vůdců a vojínů, takže ztemnělo nebeské ovzduší množstvím střel a kopí podobně jako plevami zvednutými větrem. Země se začala třást a sténat jako od velkého hluku, /způsobeného/ mnoha kopími a štíty a pádem koní a lidí. Protože se král vůbec necítil dobře, ihned vstoupil do jedné z lodí a odplul s ostatními lo-

děmi jakoby zahnanben. Bajazid se pak po vítězství pozvedl a se svými Izmaelity se hnál až k Dunaji. Nastala zase jiná zkáza ve vodách a topení lidí v řece Dunaji, podobně, řekl bych, jako když kdysi farón hnál Izraelity do Rudého moře. A proto král, který přišel s tak velkou pýchou a chválou, odešel s ještě větší hanbou a studem, když ztratil množství lidí a zanechal /za sebou/ mnoho kostí, takže lidé tudy nemohli pro kosti profit.

Avšak Bajazid ani málo nečekal a vydal se odtud k západu a zmocňoval se království a zemi. Roku 6906 (=1397—8) jal cara Sracimira a podmanil si ho a vydal se proti maďarské zemi a vypaloval ji a plnil, jako plamen zapaluje hory (Ž 82, 15), tak ji plnil až do samotného města Budína. Odranutud se vrátil s mnoha vítězstvími, jako když kdysi Nabuchodonozor hnál před sebou do Babylónu množství Izraelitů, bosých a spoutaných na rukou, aby se znovu naplnilo Písmo: „Obrátil jsem se ke strádání, když mě přelil tm.“ (Ž 31, 4)

Když se Bajazid s velkým vítězstvím vracel a dorazil do Makedonie, prošel Adrianopolis a Neapol s úmyslem vydat se odtud proti městu Konstantinovu. Zanechal totiž Gallipolis po své pravici a šel tam a procházel řeckou zemí a Řekové vycházeli a hned se před ním klaněli, ale on nikomu neškodil a snažil se jen dospět do svatého města. Když s velkým vojenskými silami dorazil, dostal se až k hradbám města a celé město se třásl a chvělo strachem před Izmaelity, také sám císař Manuel se polekal a spolu s ním i celý senát. Bajazid poslal k císaři, aby mu dovolili vstoupit do města. Protože /Řekové/ nevěděli, co mají dělat, a nechtěli to, říkali jen: „Pane Ježíši Kriste, Synu boží, pomoz!“ A pozdvihnuvše své ruce k nebi vysílali prosby a modlitby i k Bohorodice, jak to mají ve zvyku činit ve svých svících. Pak i patriarcha kyr Antonios se vším duchovenstvem a klerem rozkázal, aby vzali nejsvětější kříž a ikonu přecísitě Paní Bohorodičky a obraz našeho Pána Boha a Spasitele Ježíše Krista a tak aby obcházeli hradby města za postu a v modlitbách. Příklad pak také, aby zpívali i akathist a aby říkali i některé jiné /modlitby/; „Pane, smiluj se, nerozumějce tomu přinášíme ti modlitbu.“

Ale car se pak poradil se senátem a řekl, aby /Bajazidovi/ poslali mnoho darů, aby se uzavřel mír a aby ho prosili a dávali mu daň. Poslali mu mnoho darů, ale on nechtěl dary přijmout,

nybrž říkal, že chce vstoupit do města. Když viděli jeho nezkrotnou světečnost, že spíše lze ztkroit zvíře, avšak jeho nikterak ne, když jako lev řval a říkal: „Ráno se zmocním vašeho města a vás nahé propusím, jděte, kam chcete“, tedy to ubozí Řekové slyšeli, z celého srdce úpěli k Bohu a říkali: „Pane Bože, smiluj se, obrat síly a navštiv svou vinici, kterou štípila pravice tvá (Ž 79, 15—16; Sd 4, 2 n.) a učin' jim jako potoku při kebonském Janovi a Zizarovi (Ž 82, 10), kteří řekli: „Uvažme se dědicé v přibytky boží.“ (Ž 82, 13)“

Turci toho však nedbali, ale celé množství se pozvedlo a přiblížilo se k městským hradbám a tolik střel vysílalo, že pro množství střel nebylo vidět ani vzduch ani sluneční jas, podobně jako když jsou plevy nesený větrem vzhůru. Jako hrom se nesl vzduchem zvuk mnoha výkřiků a /Izmaelitě/ nic nemohli způsobi svým zastrášováním, ale střelili praký a jinými nástroji a kamenomety metali kamení a utkali se svými koni a v běhu dospěli až ke Galatě a jejich divoký křik a strašný vzhled i tam velmi působily.

Bajazid stanul na vyvýšeném místě, díval se na Svartou Sofii a říkal svým velmožům: „Tady zřídám obydlí sobě a svým žénám.“ Stejně tak i všichni velmožové si rozdělovali svaté chrámy, aby si v nich vytvořili obydlí. Přinesli berany ke zničení města, dříve však začali dobývat Galatu a velkou škodu způsobili, když bořili cimburii města, někdy prorazili i část opevnění. Sotvaže minul den a přišla noc, stavitelé Frankové celou noc stavěli a ráno se /stěny/ objevovaly neporušené a obnovené a Izmaelitě se divili.

Avšak ani Frankové nebyli v nečinnosti. Také oni se snažili a zanechali své kamenomety a samostřily se střelami a stáli daleko stranou a puškami spustili oheň s kouřem. Jednou se Izmaelitě hnali a hned přišli k městu, aby se Frankové zalekli a aby je přiměli utéci do svatého města. Ale Řekové jim přišli na pomoc a tak si přátelsky jeden druhému pomáhali, jako když matka objímá své dítě. Tak i Řekové přiběhli na pomoc a pomáhali Galatanům, aby se tak vyplnilo, co bylo psáno: „Matka veselí se z dítěte.“ (Ž 112, 9)

Když to uslyšeli obyvatelé Trapezuntu, Kafy a Amostru, připluli se svými loděmi ze všech svých ostrovů se zbraněmi, samostřily a kamenomety, přinášejíce si i dostatek potrav.

Všichni se sbíhali do svatého města, z Benátek totiž, z Mytilény tam připluli a dospěli do svatého města se svým jídlem a potravou. A když vstoupili dovnitř města, vylezali na věže a na hradby a střelili ze svých samostřelů a kamenometů, a jak mohli, se bránili a obháněli daleko od města tyto /Izmaelity/. Mnohokrát vytvářeli Řekové tajně a v noci vojenské /skupiny/, vycházeli ven a zabíjeli je. Tak to dělali v průběhu asi sedmi let. Když viděl bezbožný Bajazid, že nikterak nemůže mít úspěch, rozlítil se velkou zúřivitostí, sebral všechny vojenské síly a odešel. Protože nechtěl odejít s hanbou, položil ruku na ústa a právě tak, jako se kdysi chlubil Julian svatému Basileiovi Kaisarejskému: „Přištilho roku se města zmocním“, tak i on řekl totéž a odešel.

A po nemnoha dnech dal ho Bůh za potravu egiptským lidem: Přišly ze slunného východu agarénské děti se svými vojenskými silami a zločince zabily roku 6910 (=1402), 28. dne měsíce července a jako šum přišla v zapomenutí jeho památka (Kaz 9, 5).

I nastoupil jeho syn Čelebi Musulman.

Řekové pak zapěli děkovnou píseň slovy: „Velký je Hospodin a vši chvaly hodný a nesmírná jest síla jeho, neboť nemiluje sílu mužů, ale má lhostv v těch, kdož se ho bojí.“ (Ž 144, 3; 146, 5, 10—11) A milosti boží bylo svaté město až podnes uchráněno od všech nepřátelských cizozemců.

Roku 6917 (=1409), za života Čelebiho Musulmana ženitel zbožný car Kaljoannés, synovec kyra krále Manuela.

Toho roku šel do dunajských zemí Musa a sebral mnoho, přemnoho Valachů a Srbů a Bulharů. S ním pak byl i srbský despota Štěpán. I vydali se na Cařihrad a tam, mimo město, u Kosmidá, se utkali ve velkých bojích s Čelebim a zabili Čelebiho Musulmana a jako šum přišla v zapomenutí jeho památka.

Zcepenel i beg Musa roku 6822 (=1414) a roku 6925 (=1417) se ujal vlády sultán Krišči.

POZNÁMKY

Kronika je přeložena z vydání I. Bogdána, Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung. (In:) Archiv für slavische Philologie 13, 1891, s. 526—536, kde je připojen i latinský překlad V. Jagiče. Podrobněji o ni píše K. Jireček, Zur Würdigung der neuentdeckten bulgarischen Chronik (tamže 14, 1892, s. 255—277)

Ejina — v rukopise Efora, nejpravděpodobněji hora Olymp v Malé Asii. Na jejích severních svazích leželo město Brusa

Karman — řec, také Kerமான, tur. Germanian, emírát v nitru Malé Asie
Charšian — v rukopise Charšian, nejpravděpodobněji téma (okres) Byzantského impéria na severovýchodních hranicích Kapadokie

Malatína — odpovídá názvům Malachion, Malachia byzantských autorů
Oman — Osman I. Al-Ghazi (Dobytel, asi 1258—1324 nebo 1326), zakladatel sultánské dynastie, která se po něm nazývá Osmanská. Zakladem osmanského státu byl samostatný emírát v západní Malé Asii. Osman zemřel krátce po dobytí Brusu; v kronice není zachován přesný chronologický sled událostí

Orchan — syn Osmana I., vládl 1324 nebo 1326—1350. Za jeho vlády se Turci v letech 1326—37 zmocnili celé Malé Asie. Orchan začal v zemi budovat vojensko-lení systém a reorganizoval vojsko. V letopočtu Orchanovy smrti je v rukopisu chyba. Stojí v něm, že zemřel 10. roku. Podle I. Bogdána i K. Jirečka je třeba tento neúplný údaj číst 6870

Amorad — Murat (Murad) I., turecký sultán v letech 1362—1389. Za jeho vlády začali Turci dobývat Balkánský poloostrov

brod — toto slovo, které je i v rukopise, nainvazuje přechod přes moře v darďanelském (helespontském) průlivu u města Gallipolis, brány osmanských vpádů do Evropy

Kantakuzénos — Jan Kantakuzénos, který po smrti Andronika III. (1341) usiloval o byzantský trůn proti nezletilému Andronikovu synu Janovi a jeho manželce Anné Savojské. Občanská válka mezi Kantakuzénem na jedné straně a Annou a Janem V. na straně druhé byla jednou z příčin, které umožnily Turkům vpád do Evropy. Vláda Kantakuzénova padla až roku 1355. Kantakuzénos se stal mničem a věnoval se psaní memoárů, které jsou důležitým pramenem pro poznání této doby

Kantakuzénos... *poslal k bulharskému carovi Alexandru do Trnova, aby pomohl s lidmi na lodích, kteří měli hlídat brod* — k jednání skutečně došlo, neboť je doloženo i jinde. Kantakuzénos je ve svých memoárech klade na počátek roku 1351, do doby po srbském ražení roku 1350. Vyprávění bulharské kroniky je ve srovnání s jeho přesnou zprávou jen odleskem lidové tradice. Jireček v citované práci však právnem konstatuje jako zajímavý fakt zachování povědomí o tom v ústní tradici v Bulharsku

Alexander — tj. bulharský car Ivan Alexander, který vládl v letech 1331—1371; o něm viz v úvodu k Pochválám Ivanu Alexandrovi v našem vydání

Avošak Bulharů, kdož to uslyšeli, se Řekům vysmáli a urazili je, protože se dočkali nejen jich, ale posměvali se i jejich ženám a markám, a poslali je zpět s přázdou — v těchto slovech i v následujícím jejich opakování, když autor líčí odmítnutí pomoci Srbů, je zřetelný jeho nesouhlas s jednáním Bulharů i s domnělým

jednáním Srbů. Vyrpývá z toho, že autor si byl vědom chyby křesťanských vládců, které zaviny nebo aspoň tuzpřijí pád jejich států

Uroš — Stjepan Uroš, srbský car z rodu Nemanjićů, který vládl v letech 1355—1366. Dynastie Nemanjićů jím roku 1371 vyměnila

Despota Uglješa — bratr krále Vukašina z rodu Mrnihaćevićů. Když se kníže Vukašin prohlásil roku 1366 srbským králem, stal se Uglješa správcem nejjižnější oblasti tehdejšího Srbska se sídlem v Sétu. Z obav před Turky chtěl sjednotit křesťany na jihu, a proto se vyhlásil konfliktům s Řeky. Stejně jako Vukašin padl v bitvě s Turky u Čirmenu (Černomen) 26. IX. 1371. — V rukopisu je na listě 441b poznamka na okraji: Svi Uglješa ubitv Uroša care srbskago (tj. Tento Uglješa zabil cara srbského Uroše). Ostatní pozdější prameny připisují smrt cara Uroše Uglješovu bratrovi Vukašinovi. Neodpovídá to však historické skutečnosti, která o žádné vraždě nesvědčí. Legenda o vraždění posledního cara z rodu Nemanjićů se vyskytuje poprvé u Desmetria Kantakuzena, v jeho řeckém zpracování legendy o Ivanovi Ryjském z let 1453—1479

Vukašin (Vukašin) — král srbský, vládl 1366—1371. Kolem roku 1350 byl zpanem v Prizrenu, k moci se dostal za cara Uroše. Byl nejprve despotou a od roku 1366 králem, protože Uroše vytlačil z vlády. Oblast jeho despotie soustředila s despotci Uglješovou, vládl ve městech Prizrenu, Skopji a Prilepu. Stejně jako jeho bratr Uglješa padl u Čirmenu (Černomen) roku 1371; o jeho smrti nejsou bližší svědectví

Romania — tímto jménem označovali Bulhəri i Byzantinci obecně Byzantské impérium, někdy však též jen jeho evropské země — Trákiu a Makedonii

I přelal Amora, syn *Orchana*, s *Turky roku 6832* (= 1326) — bulharský kronikář přibližuje příchod Turků do Evropy Muratovi I. nepřevrem, protože k němu došlo ještě v době Orchardově, po obsazení Gallipole roku 1354. V textu uvedený rok 6832/1326 je zřejmě chybou opisovatele, avšak také slova kronikářova, že obsazení Gallipolu nastalo bezprostředně po Kantakuzenově poselství, neodpovídají skutečnosti. Bylo to až o šest let později

syn *Alexandrite Asen* — třetí syn Ivana Alexandra. Zmíněn je v Žaltáři z roku 1337 a v Čtverevangelium Ivana Alexandra z roku 1356 (viz v Poehvalách Ivanu Alexandrovi v našem vydání) a ještě na trnovském bogomilském synodu roku 1360. Zemřel tedy až po roce 1360

Michail — nejstarší syn Ivana Alexandra. Když Ivan Alexander vystoupil roku 1331 na trůn, byl prohlášen za jeho následníka a kromě carského titulu obdržel druhé jméno Asen. Po bitvě u Rosokastro se asi roku 1337 oženil s dcerou byzantského císaře Andronika III. (Mladšího) Marit. Jmenován je jen v Žaltáři z roku 1337; roku 1356, kdy bylo opisováno Čtverevangelium Ivana Alexandra, byl již mrtvý. Podle K. Jirečka (C. d., s. 261) je přeloženo počítá obou bratrů u Sofie, které byly po roce 1362, na roku 1326

Kantakuzenos, *když panoval devacet pět let, zemřel* — údaj kroniky neodpovídá pravdě, protože Kantakuzenos vládl od roku 1341 nebo přesněji po občanské válce s regentkou Annou od roku 1347 do roku 1383, tedy v každém případě nejméně třicet šest let

Kalojanos — tj. Jan V. Paleolog, který byl synem Andronika III. (Mladšího). Ujal se vlády roku 1341, přesněji však až po pádu J. Kantakuzena, s nímž válčil, tj. roku 1354, ne tedy roku 1337

I měl Kalojanos dva syny, Andronika a cara Mamelu — stovnaním situace v panovnických letech směřuje autor k vyššímu hodnocení poměrá Andronikos IV. Paleolog, který byl starší, vládl za otce v Byzanci v době

jeho cesty do Uherška (1365—1366) a do Říma (1369—1370), kde Jan V. hledal pomoc proti Muratovi I. Protože Andronikos nechtěl vykoupit svého otce, zadrženého roku 1370 v Benátkách pro nezaplacení dluhu, vykoupil ho jeho mladší syn Manuel II., despota solunský. Andronikos byl při té příležitosti zbaven svého nároku na byzantský trůn, ale ještě v letech 1376 až 1379 vyhlásil svého otce z vlády za pomoci Janován. — *Manuel II.* Paleolog byl byzantským císařem v letech 1391—1425. Když jako solunský despot vykoupil svého otce v Benátkách, chtěl se po smrti Uglješa a krále Vukašina zmocnit srbské oblasti, ale předešli ho Osmané. O jeho pokusu o protiturecké povstání se dověděl Murat, jehož vojévce Hairedin odsoudil v Sétu účastníky povstání k smrti a táhl na Solun, která se mu vzdala. Manuel byl nucen prosit v Brusse Murata o milost a Murat mu roku 1373 vrátil i Solun

Andronikos se dohodl s Amoratovým synem Čelebim Velikým, že [ten] zabije svého otce Amorata a Andronikos že zabije svého otce Kalojanu — také byzantská autorita 15. stol. (Francés, Dukas, Chalkokondylas) vyprávějí o tom, že Andronikos se synem Murata II. Sandžim (Chalkokondylas) nebo Musou Čelebim (Francés) nebo Kuntuzem (Dukas) se společně spikli proti svým otcům a byli za to krutě potrestáni. V Bulharské kronice je Muratův syn nazván Calapii Veliký, tj. Velký princ (Calapii z tur. Celebi nebo východotur. Calabi)

Travunie — v rukopise Travess — srbská oblast na Kotorském zálivu, hraničící s Dubrovnickem a na severu sahající až po Garačské Pole. Hlavní město této oblasti bylo Trebinje. Už od 9. stol. byla Travunie v obchodních stycích s Dubrovnickem. Vládl v ní Nemanjići, v době krále Uroše byla v moci Vojnovičů a od nich ji přelal Nikola Altomanović, který ji postavil roku 1373 Balšičům. Od nich ji získal bosenský král Tvrtko (1377—8)

velký boj... a strašné krvavé bitvy na řece Marici — bitva na řece Marici byla roku 1370, kronikář se tedy mylí jen o rok

zabij na řece Marici Uglješu — u Uglješova jména je v rukopise na tomto místě poznamka na okraji: Tento Uglješa zabil srbského cara Uroše (Svi Uglješa ubitv Uroša care srbskago). Viz výše „Uglješa“

Ivan Alexander zemřel roku 1371. V rukopise je původní letopočet nepřesný, takže byl různě čten

car Šišman, Alexandritev syn — Ivan Šišman, nejmladší syn Ivana Alexandra, v letech 1371—1393 poslední vladař Trnovského carství. Aby zastavil turecké vpády do své země, stal se vazalem sultána Murata I.

carevna Kera Tamara — sestra Ivana Šišmana, kterou její bratr dal skutečně provít své vůli za ženu Muratovi I. Podle Synodiku bulharské církve se jí čte věčná panátka, protože byla Muratovi dána „kvůli bulharskému národu a protože si zachovala pravoslavnou víru a svůj národ osvobočila

Turci... přelastnili si město Gallipolis — k převzetí města Gallipolis Turky nedošlo tak pozdě. Poprvé se Turci zmocnili města po velkém zemětřesení roku 1354, ale roku 1366 je Turkům vyvrátil hrabě Amadeo VI. Savojský, který připlul Byzanci na pomoc. Turci pak znovu obsadili Gallipolis po bitvě na Marici roku 1371

Koron a Modon. — Babylon (v orig. Vavilon) je zřejmě chyba v rukopisu. Podle K. jirečka je třeba číst toto jméno Avlona (srb. Vaviona, ital. Valona). Počle K. jirečka Iljrie. Toto město mělo ve středověku velký význam. Až roku 1464 je Turci dobyli. — Drač (Durazzo) Turci nikdy nedobylí, ale velmi jim těsnili, takže poslední albánský správce anjounské vlády nad Albánií z rodu Topije (Thopja) ji odstoupil roku 1392 Benátkám. — Vpád do Dalmačie vysvětluje Jireček jako loupežné přepadání kraje na řece Neretvě (Narentě), odkud obyvatelé uprchli do dubrovnického Stagna

Po několika letech se pak vydali proti srbské zemi a tam se rozpoutal boj — tímto slovy začíná výpravě o chronologicky správně zařazené bitvě na Kosově poli, k níž došlo 15. VII. 1389 a která znamenala konec srbské samostatnosti

Miloš... *probodl bezbožného Amoraia — vražda Murata I., připisovaná Miloši, je v pramenech popisována v různých verzích. Srov. o ní také v textu Konstantina Kosteneckého v našem vydání. V nejstarších pramenech bylo uváděno jen jméno Miloš (tak např. i Chalkokondylas), později bývá připojeno příjmení Kobilič, které je v 18. stol. opraveno na Obilic*

Savloam — Skylojannés, tj. Psi Jan; jde o řeckou přezdívku bulharského cara Kalojana (1197—1207) z rodu Asenovců, bratra Asena a Petra, kteří roku 1186 založili druhé bulharské carství (trnovské). Hanlivou přezdívku mu dali Řekové pro jeho vítěznou válku s Byzancí roku 1205 a pro jeho krutost. Podle pověstí zemřel Kalojan u Soluně rukou svatého Dimitrije, pětina města

Lazar — Lazar I., srbský král v letech 1371—1389, syn Pripca Hrebeljanoviče, logotheta cara Dušana. Rozšířil svůj stát, osvobovil se i ze závislosti uherské, ale roku 1389, před Kosovskou bitvou, nepřijal válku s uherským králem Zikmundem, aby se mohl bránit proti Turkům. Jeho smrt na Kosově poli je v kronice správně datována i chronologicky zařazena

Bajazid — Bajazid I. (Bajazet), turecký sultán v letech 1357 nebo 1360 až 19. VII. 1427, následník sultána Murata I. Pro obratnost v boji dostal přezdívku Gildirim, tj. Blesk. Bajazidovy podmičky Srbsku jsou v kronice věrně zachyceny. Se sultánem se dohodla vdova po Lazarovi, kněžna Milica. Kromě povinnosti daňových a vyslání pomocných vojských oddílů zavázali se synové kněžze Lazara Štěpán a Vuk, že každý rok přijdou na Bajazidův dvůr

despoia Štěpán — tj. Štěpán Lazarevič, srbský despoia asi od roku 1377 až 19. VII. 1427, po Kosovské bitvě následník kněžze Lazara. Už na podzim roku 1389 byl napaden uherským králem Zikmundem a to ho přinutilo, aby se roku 1390 smířil s Turky

Mircea — Ion Mircea, valašský vévoda v letech 1386—31. I. 1418, vazal uherského krále Zikmunda. Proti vpádu Turků se bránil roku 1395 a porazil je v boji u Rovině, v němž skutečně padl srbský správce makedonských oblastí, kteří se zúčastnili boje jakožto turečtí vazalové

Konstantin Dragaš — tj. Konstantin Dragaš Dejanovič, „pán“, který se považoval za následníka Nemaničů. Vládl v Makedonii kolem řeky Vardaru, lidově psané ho nazývali beg Kostadin. Padl u Rovině 17. V. 1395

Králevič Marko — nejstarší syn a následník krále Vlkasina z rodu Mirnjačevičů. Po bitvě u Cirmenu (Chromenu) vládl v letech 1371—1395 jako turecký vazal v makedonské oblasti se sídlem v Prilepu. Jeho sousedé využili jeho obtíží a Baisičové se zmocnili Prizrenu, Vuk Bramkovič Skopje. Markovi zůstala jen západní Makedonie, snad i část Makedonie jihozápadní. Padl v boji proti valašskému vévodovi Mirceovi 17. V. 1395. Turci si vzali jeho oblast. Je známým hrdinou jihooslovanských epických písní

šm Bajazid se polekal a utekl. Ačsake některého z vůdců ustanovil, aby v této zemi vládl, když Mircea utekl do Uher — kronika nepodává jasny obrázky výsledku bitvy u Rovině ve Valačii. Srbské prameny se v podstatě shodují v tom, že zvrátil Mircea. Tomu odporuje sdělení, že v jeho zemi Bajazid ustanovil nového vládce. Turecké prameny považují za vítěze Bajazida. I datum bitvy je uváděno různě (r. 1394—1395). K. jireček cituje k vysvětlení této bitvy i jiné prameny (c. d., s. 267—9). — Mircea táhl do Kronstadtu, aby uzavřel dohodu s uherským králem Zikmundem

jal pak bulharského cara Šišmana a zabil ho roku 6903 / = 1395, 3. dne měsíce červena. Take se zmocnil bulharské země a ustanovil v ní své správce — soudí se však, že Ivan Šišman byl zavražděn roku 1394 v bitvě u Samokova. K. jireček, na Cesty po Bulharsku Praha 1888, s. 484 připomíná vrch u Samokova a na něm město, které se nazývá Šišmanův hrob. Pád Trnovského carství je v této zprávě rovněž posunut do pozdější doby, došlo k němu v časovém úseku od září 1393 do srpna 1394, ne až po expedici Osmanů proti Mirceovi, jireček (Würdigung, s. 270—271) považuje obecné chronologii Bulharské kroniky za nespřávnou. — U jména Šišmana je v rukopisu poznámka na okraji: Šišman, car bulharský zabil vojevůdce Dana, bratra vojevůdce Mircei roku 6903 / = 1396 / 23. měsíce září. V Bulharské kronice je tak poprvé uvedeno datum Danovy smrti

Zikmund — čs. německý, král uherský, charvátský a český z dynastie Lucemburků, syn českého krále a německého císaře Karla IV., vládl 1387 až 1437. Na uherský trůn se dostal ženitbou s Marií, dekou Ludvíka I. Anjounské, uherského a polského krále. Rok 1387 se zmocnil Charvátska a Dalmačie, jeho vláda však byla ohrožena Turky. Kronika zasvěcené křižácké nepůvodní Zikmundovu křižovou výpravu proti Turkům a jeho porážku u Nikopolu roku 1396

Zikmund, shromážděno všechny západní vojenský síly; totiž krále, knížata, pány i kardinály, mocné i svobodné lidi — ve výčtu lidí, které Zikmund shromáždil ke křižové výpravě, je v originálním textu použito cizích výrazů: rygi (Dyzant-rigas — král), francisti (Jagři překládá mocti Frankové, Duječev, Iz starata bálg. kniž. s. 409; vyslovuje domněnku, že toto slovo znamená nezávislí svobodní lidé. Tohoto významu je použito i v českém překladu)

Dohá země — názvu Dolní země se ve středověku používalo pro Dolní Moesii i Makedonii

připulo z Bantiek a Carihadu třicet lodí a stáby pod Nikopol a vyčkávaly, aby se jí zmocnily — zpráva neodpovídá skutečnosti. Zikmund měl s sebou jen své vlastní dunajské lodstvo. Benátské, janovské a jiné lodí Zikmundovi pomohly na úřeku. Podrobněji K. jireček, Würdigung, s. 273

Stracimir — Ivan Stracimir (Stracimir), druhý syn Ivana Alexandra, pro něhož jeho otec zřídil roku 1371 Vidnské (Bdýnské) carství náhradou za to, že následníkem trůnu se stal Ivan Šišman. Způsobil to nepřátelský vztah mezi bratry. Stracimir byl Bajazidem zajat 1396, ne 1397—8, jak stojí v Kronice jako když kdysi faraón Inal Izraelity do Rudého moře — přitvořil Zikmundu dova vojska k biblickému vojsku Egypťanů, kteří na faraónovy příkaz přede následovali Zidy, konečně propuštěni z Egypta, až k Rudému moři. Zidé přes moře, které se záznakem rozestoupilo, přešli, ale faraónovo vojsko utonulo (Ex 14)

Obrátil jsem se ke strádání, když mě píchl tm — překlad podle Septuaginty Adrianopolis — řec. název města Odrinu (tur. Edirne). Město bylo za císaře Hadriána přestavěno a odtud dostalo jméno

Neapolis — dnešní Kavala ve východní Makedonii, po Soluni největší makedonský přístav

město Konstantinovo — ponechán slovanský překlad názvu města Konstantinopolis (Cařihrad)

město se chtělo a třásla před Izmaelity — obležení Konstantinopole začalo r. 1399 a trvalo tři roky. Ličení Bulharské kroniky se shoduje s francouzskými prameny, Francie totiž tehdy poskytla Byzanci vydatnou pomoc. Nejprve dorazil v létě roku 1399 do Konstantinopole maršál Boucicaut s dvěma tisíci dvěma sty vojiny a třiceti loděmi. Podnikal výpady na moře a smířil byzantského císaře Manuela II. s jeho synovcem Janem, synem Andronka IV., prebendentem na byzantský trůn, podporovaným Bajazidem. Pak Boucicaut odeslal s Manuelem II. do Francie, zatímco Jan zůstal jako regent v Konstantinopoli. Císař Manuel navštívil také Anglii a Itálii a vrátil se do Konstantinopole až roku 1403, po pádu Bajazidově. Kronika píše jen o císaři, směřuje ho však s regentem Janem

Antonios — Antonios IV., cařihradský patriarcha v letech 1389—1390, 1391 až 1397

Akathist — z řeč. akathistos, hymnus pravoslavné církve na počest Ježíše Krista, Bohorodičky a světců, který věřící zpívali ve stroje (odtud název). První akathist byl složen na počest Matky boží a zpíval se celou sobotní noc v pátém týdnu velikonočního postu. Připisovala se mu záchrana Konstantinopole před vpádem Persánů a Avarů roku 626

Svatá Sofie — řeč. Hagia Sofia, tj. Svátá moudrost; nejvýznamnější křesťanský chrám v Cařihradě, postavený v byzantském slohu Konstantinem Velikým a přestavěný Justinianem I. Po pádu Cařihradu (1453) proměněn v mešitu

Galata — velké předměstí Cařihradu na levém břehu Zlatého Rohu na Bosporu. Založili ji a obývali Janované, roku 1216 byla spojena s Cařihradem. Byla centrem evropského obchodu

podobně jako když jsou plavy neseny větrem vzhůru — aluze na Jb 21, 18

stavitele Frankové — v orig. chodqđzni sđstige otr. Fręęę, přeloženo podle lagice: stavitele (architekti) Frankové. — V těchto Francích spatňuje však K. Jireček pouze Janovany z velké kolonie Pery nebo Galaty, kteří pomohli Byzanci proti Turkům při obléhání Konstantinopole. Zajímavé je, že na rozdíl od pramenů řeckých Bulharská kronika pomoc „Franků“ Byzanci vítá

Trapezunt, Kafa, Amostro — pomoc na lodích přišla Řekům z císařství trapezuntského a opět z janovských kolonií Kafa a Amastris

ako se kdysi chlubil Julían svatému Basileiovi Kaisarejskému — tj. Flavius Claudius Julianus, křesťany nazývaný Apostata (Odpadlík), římský císař 361—363. Byl vychován v křesťanské víře, ale pod vlivem studia novoplatónské filosofie se přiklonil k helénskému pohanství. Znal se ze studii s biskupem Basileem Velikým. Zabít byl na vřezném tažení proti Persánům a pohane hledal jeho vraha mezi křesťany. Po jeho smrti se v křesťanském světě rozšířila legenda, jejíž bibliografie podává I. Dujčev, Iz starata bálgarska knižna II, s. 410

roku 6910 / = 1402 / 28. dne měsíce července — tj. přesné datum bitvy u Ankary, které potvrzuji i jiné zprávy (Segredo a Frances). Bajazid zanechal obléhání Konstantinopole pro nebezpečný postup mongolského dobyvatele Timura (Tamerlána, Timura Lenka) a v této bitvě podleh a byl zajat

Čelebi Musulman — princ Musulman, tj. Bajazidův syn Sulejman I., který se po porážce u Ankary stal zetěm byzantského císaře Manuela II. Paleologa

a usadil se v Odrinu (Edirne). Bojoval proti Benáťčanům i proti svým bratrům, roku 1410 byl svým bratrem Musou uskrten

Konstion — místo na Zlatém Rohu

a roku 6925 se ujal vlády sultán Krišči — Mohamed I. Krišidži (1413—1421). Podle K. Jirečka patří v závěru rukopisu, který je defektní, datum 6925 / = 1427 / k poznámce na okraji: který držel v moci Suluň (tj. Suluha sdržža). Mohamed obsadil totiž Soluň v prosinci 1416, protože se v Soluni zdržoval pod řeckou ochranou jeho protivník Mustafa

NAKLADATELSTVÍ
VYŠEHRAĐ

ZLATÝ VĚK
BULHARSKÉHO
PÍSEMNICTVÍ

VÝBOR TEXTŮ
OD X. DO POČÁTKU XV. STOLETÍ

PRAHA
1982